اولین کنفرانس بین‌المللی
مطالعات تطبیقی دانش و نوآوری
در روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت، حقوق و آموزش و پرورش
با رویکرد علوم انسانی

MDOI-01-2026.0058
MNR--1-513D93

بررسی تأثیر شایستگی فناورانه معلمان بر انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان در مدارس شاد

حمیده یوسفی

لیسانس الهیات و معارف اسلامی، مدیر متوسطه اول

چکیده

شایستگی فناورانه معلمان یکی از مؤلفه‌های مهم در ارتقای کیفیت فرایند آموزش و یادگیری و ایجاد محیط‌های آموزشی پویا و اثربخش به شمار می‌رود. بهره‌گیری هدفمند معلمان از فناوری‌های آموزشی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش مشارکت دانش‌آموزان، تقویت انگیزش تحصیلی و ایجاد تجربه‌ای لذت‌بخش و معنادار از یادگیری شود. در این میان، مدارس شاد با تأکید بر ایجاد محیطی بانشاط، تعاملی و دانش‌آموزمحور، ظرفیت مناسبی برای به‌کارگیری فناوری‌های نوین و تقویت پیامدهای مثبت آموزشی و روان‌شناختی فراهم می‌کنند. هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر شایستگی فناورانه معلمان بر انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان در مدارس شاد است. در این پژوهش تلاش شده است ضمن تبیین مفهوم شایستگی فناورانه معلمان و ابعاد آن، نقش استفاده آگاهانه و هدفمند از فناوری در افزایش علاقه، مشارکت و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان و همچنین ایجاد نشاط و پویایی در محیط مدرسه مورد بررسی قرار گیرد. پژوهش حاضر با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و تحلیلی به نگارش درآمده است. یافته‌های حاصل از بررسی مبانی نظری و مطالعات مرتبط نشان می‌دهد که برخورداری معلمان از دانش، مهارت و نگرش مناسب در زمینه فناوری می‌تواند به طراحی فعالیت‌های آموزشی جذاب‌تر، افزایش تعامل معلم و دانش‌آموز، تنوع‌بخشی به روش‌های تدریس و ایجاد فرصت‌های یادگیری فعال منجر شود. همچنین، استفاده صحیح از فناوری در مدارس شاد می‌تواند با کاهش یکنواختی فرایند آموزش، تقویت احساس موفقیت و مشارکت دانش‌آموزان و ایجاد فضای ارتباطی مثبت، زمینه افزایش انگیزش تحصیلی و نشاط آنان را فراهم سازد. بر این اساس، توسعه شایستگی فناورانه معلمان می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر در تحقق اهداف آموزشی و تربیتی مدارس شاد مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها :شایستگی فناورانه معلمان، انگیزش تحصیلی، نشاط دانش‌آموزان، مدارس شاد، فناوری آموزشی، یادگیری نوین.

مقدمه

گسترش فناوری‌های نوین آموزشی، شیوه‌های سنتی آموزش و یادگیری را با تحولات اساسی مواجه ساخته و نقش معلم را از انتقال‌دهنده صرف دانش به تسهیل‌گر، طراح و هدایت‌کننده فرایند یادگیری تغییر داده است. در چنین شرایطی، برخورداری معلمان از شایستگی فناورانه، به معنای داشتن دانش، مهارت و توانایی لازم برای انتخاب و استفاده هدفمند از ابزارها و محیط‌های فناورانه، یکی از الزامات اساسی آموزش اثربخش محسوب می‌شود. شایستگی فناورانه به معلم امکان می‌دهد محتوای آموزشی را متناسب با نیازهای دانش‌آموزان ارائه کند، از روش‌های متنوع و تعاملی بهره گیرد و فرصت مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرایند یادگیری را افزایش دهد؛ موضوعی که می‌تواند بر کیفیت تجربه آموزشی و پیامدهای یادگیری آنان اثرگذار باشد (اسکندری و همکاران، ۱۳۹۸). در منابع فارسی نیز بر ضرورت برخورداری معلمان از مهارت‌های مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات، استفاده از نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای آموزشی و توانایی تلفیق فناوری با فعالیت‌های یادگیری تأکید شده است . از سوی دیگر، انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان از جمله عوامل مهم در شکل‌گیری مشارکت، علاقه‌مندی و استمرار آنان در فعالیت‌های آموزشی هستند. محیط مدرسه زمانی می‌تواند زمینه یادگیری مؤثر را فراهم کند که علاوه بر توجه به اهداف آموزشی، نیازهای عاطفی، اجتماعی و روانی دانش‌آموزان را نیز مورد توجه قرار دهد. مدارس شاد با ایجاد محیطی پویا، تعاملی و جذاب می‌توانند زمینه افزایش علاقه دانش‌آموزان به حضور و مشارکت در فعالیت‌های آموزشی را فراهم کنند. در این میان، استفاده صحیح و هدفمند از فناوری می‌تواند با ایجاد تنوع در شیوه ارائه محتوا، افزایش تعامل و فراهم کردن فرصت‌های یادگیری جذاب، به تقویت انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان کمک کند. شبکه آموزشی دانش‌آموزان «شاد» نیز با هدف ایجاد بستر آموزشی و ارتباطی برای دانش‌آموزان و معلمان شکل گرفته و بر استفاده از ظرفیت فناوری در فرایند آموزش تأکید داشته است . بر این اساس، بررسی رابطه میان شایستگی فناورانه معلمان، انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان در مدارس شاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا موفقیت فناوری در آموزش صرفاً به فراهم بودن ابزارها وابسته نیست، بلکه تا حد زیادی به توانایی معلم در استفاده pedagogical و هدفمند از این ابزارها بستگی دارد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر شایستگی فناورانه معلمان بر انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان در مدارس شاد، با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است.

مبانی نظری

مفهوم و تعریف شایستگی فناورانه معلمان

شایستگی فناورانه معلمان به مجموعه‌ای از دانش، مهارت، نگرش و توانایی‌های حرفه‌ای اطلاق می‌شود که معلم را قادر می‌سازد فناوری‌های دیجیتال و آموزشی را به‌صورت آگاهانه، هدفمند و متناسب با نیازهای یادگیرندگان در فرایند تدریس به کار گیرد. این شایستگی صرفاً به توانایی استفاده فنی از رایانه، اینترنت یا نرم‌افزارهای آموزشی محدود نمی‌شود، بلکه شامل توانایی انتخاب منابع دیجیتال مناسب، تولید و ارائه محتوای الکترونیکی، برقراری ارتباط و تعامل در محیط‌های دیجیتال، مدیریت کلاس و ارزشیابی یادگیری با استفاده از فناوری نیز می‌شود. یافته‌های پژوهش‌های ایرانی نشان می‌دهد که شایستگی دیجیتالی معلمان ابعادی همچون سواد اطلاعاتی و دیجیتالی، ایجاد محتوای دیجیتال، ارتباط و همکاری دیجیتال، خلاقیت و نوآوری، آموزش و یادگیری، مدیریت کلاس، ارزشیابی و حل مسئله را دربرمی‌گیرد (زارع شیخکلایی، جوادی‌پور و کرامتی، ۱۴۰۲) .

ابعاد و مؤلفه‌های شایستگی فناورانه معلمان

شایستگی فناورانه پدیده‌ای چندبعدی است و نمی‌توان آن را تنها بر اساس میزان تسلط معلم بر ابزارهای دیجیتال ارزیابی کرد. مهم‌ترین ابعاد آن را می‌توان در سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای، مهارت استفاده از ابزارها و محیط‌های دیجیتال، تولید و مدیریت محتوای آموزشی، ارتباط و همکاری دیجیتال، طراحی فعالیت‌های یادگیری مبتنی بر فناوری، ارزشیابی الکترونیکی، امنیت و حفاظت از داده‌ها و توانایی حل مسائل فناورانه خلاصه کرد. پژوهش‌های انجام‌شده در ایران نیز بر چندبعدی بودن این شایستگی تأکید دارند و نشان داده‌اند که معلمان برای ایفای نقش مؤثر در محیط‌های آموزشی جدید، علاوه بر مهارت فنی، به توانایی تلفیق فناوری با اهداف آموزشی و روش‌های تدریس نیاز دارند (زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین پژوهش‌های جدید داخلی نشان داده‌اند که مهارت‌های فناوری دیجیتال و سواد رسانه‌ای آموزشی، رابطه معناداری با میزان کاربست فناوری در تدریس دارند (صفری، دودمان، آقاپور و سلیمانی، ۱۴۰۵) .

اهمیت شایستگی فناورانه معلمان در فرایند آموزش

تحولات فناورانه سبب شده است که کیفیت آموزش تا حد زیادی به توانایی معلم در استفاده مؤثر از امکانات دیجیتال وابسته باشد. معلم برخوردار از شایستگی فناورانه می‌تواند منابع آموزشی متنوعی را در اختیار

دانش‌آموزان قرار دهد، فرصت‌های یادگیری فعال ایجاد کند، تفاوت‌های فردی را بهتر مورد توجه قرار دهد و فرایند آموزش را از حالت یک‌سویه و انتقال اطلاعات به فرایندی تعاملی و مشارکتی تبدیل کند. از این منظر، فناوری زمانی به ارتقای آموزش کمک می‌کند که با اهداف یادگیری و اصول آموزشی هماهنگ شود و صرفاً به استفاده نمایشی از ابزارهای دیجیتال محدود نگردد. پژوهش‌های داخلی نیز نشان داده‌اند که ضعف مهارت‌های حرفه‌ای و فناورانه معلمان می‌تواند مانعی در بهره‌برداری کامل از ظرفیت یادگیری الکترونیکی باشد؛ بنابراین توسعه حرفه‌ای معلمان در حوزه فناوری باید به‌عنوان بخشی از سیاست ارتقای کیفیت آموزش مورد توجه قرار گیرد (میکائیل‌پور، حمیدی‌فر، خورشیدی و شیرزادکبریا، ۱۴۰۵) .

نقش مهارت‌های دیجیتال معلمان در کیفیت تدریس

مهارت‌های دیجیتال معلمان از عوامل مؤثر بر توانایی آنان در طراحی، اجرا و ارزشیابی فعالیت‌های آموزشی محسوب می‌شود. معلمی که از سواد دیجیتال کافی برخوردار است، می‌تواند اطلاعات آموزشی را با سرعت و دقت بیشتری جست‌وجو و ارزیابی کند، محتوای متناسب با سطح دانش‌آموزان تولید نماید و از ابزارهای تعاملی برای افزایش مشارکت آنان بهره بگیرد. در نتیجه، مهارت دیجیتال می‌تواند کیفیت ارائه محتوا، مدیریت کلاس، ارتباط با دانش‌آموزان و تنوع روش‌های آموزشی را بهبود بخشد. یافته‌های یک پژوهش داخلی درباره مدارس ابتدایی شهر جم نشان داده است که بین مهارت‌های فناوری دیجیتال معلمان و کاربست فناوری در تدریس رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و این مهارت‌ها در کنار سواد رسانه‌ای آموزشی می‌توانند بخش قابل‌توجهی از تغییرات کاربست فناوری در تدریس را تبیین کنند (صفری و همکاران، ۱۴۰۵) .

نقش فناوری‌های آموزشی در تحول روش‌های تدریس

فناوری‌های آموزشی با فراهم کردن امکان دسترسی به منابع متنوع، چندرسانه‌ای و تعاملی، زمینه تحول روش‌های سنتی تدریس را فراهم کرده‌اند. استفاده از ویدئوهای آموزشی، محتوای تعاملی، محیط‌های یادگیری مجازی، نرم‌افزارهای آموزشی و ابزارهای ارتباطی می‌تواند نقش دانش‌آموز را از دریافت‌کننده منفعل اطلاعات به یادگیرنده‌ای فعال تغییر دهد. در چنین شرایطی، معلم نیز بیش از آنکه صرفاً ارائه‌دهنده محتوا باشد، نقش طراح تجربه یادگیری، هدایت‌کننده فعالیت‌ها و تسهیل‌کننده تعامل را بر عهده می‌گیرد. پژوهش‌های ایرانی در حوزه تدریس تعاملی مبتنی بر فناوری نیز نشان داده‌اند که چنین روش‌هایی ظرفیت افزایش مشارکت و درک مفهومی

دانش‌آموزان را دارند و می‌توانند فرصت‌های تازه‌ای برای یادگیری فعال فراهم کنند (کوسیایی، صفی‌خانی، خواجه‌پور و عبدالمالکی، ۱۴۰۳) .

تأثیر شایستگی فناورانه معلمان بر یادگیری دانش‌آموزان

شایستگی فناورانه معلمان از طریق بهبود نحوه طراحی و اجرای فعالیت‌های آموزشی می‌تواند بر کیفیت یادگیری دانش‌آموزان اثرگذار باشد. معلم توانمند در حوزه فناوری می‌تواند متناسب با اهداف آموزشی، ابزار و محتوای مناسب را انتخاب کرده و با ایجاد فرصت برای جست‌وجو، تعامل، حل مسئله و مشارکت، دانش‌آموزان را در فرایند ساخت دانش درگیر کند. چنین رویکردی علاوه بر تقویت یادگیری شناختی، می‌تواند استقلال و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را نیز افزایش دهد. پژوهش‌های داخلی درباره شایستگی دیجیتالی معلمان نشان داده‌اند که این شایستگی با حوزه‌هایی مانند آموزش و یادگیری، روش‌های تدریس، ارزشیابی، حل مسئله و اداره کلاس پیوند دارد؛ بنابراین اثر آن بر یادگیری را باید در مجموعه‌ای از فرایندهای آموزشی و نه صرفاً در استفاده از ابزارهای دیجیتال جست‌وجو کرد (زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲) .

نقش معلم فناور در ایجاد محیط یادگیری پویا

معلم فناور معلمی است که فناوری را در خدمت اهداف تربیتی و یادگیری قرار می‌دهد و از آن برای ایجاد محیطی فعال، تعاملی و انعطاف‌پذیر استفاده می‌کند. چنین معلمی با بهره‌گیری از ابزارهای دیجیتال می‌تواند زمینه ارتباط بیشتر میان دانش‌آموزان، تنوع در فعالیت‌های آموزشی، ارائه بازخورد سریع و مشارکت فعال‌تر یادگیرندگان را فراهم کند. محیط یادگیری پویا زمانی شکل می‌گیرد که دانش‌آموز در آن فرصت تجربه، پرسشگری، همکاری و دریافت بازخورد داشته باشد و فناوری بتواند این فرصت‌ها را تقویت کند. پژوهش‌های داخلی نیز بر نقش توسعه مهارت‌های دیجیتال و حرفه‌ای معلمان در ایجاد آموزش مؤثر در محیط‌های دیجیتال تأکید کرده‌اند و نشان داده‌اند که فناوری در صورت همراهی با روش‌های تعاملی و توسعه حرفه‌ای معلمان، ظرفیت افزایش مشارکت و کیفیت یادگیری را دارد (مختاری، عسکری و فاتحی‌راد، ۱۴۰۴) .

مفهوم و تعریف انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

انگیزش تحصیلی به مجموعه نیروها و فرایندهای درونی و بیرونی گفته می‌شود که موجب شکل‌گیری، جهت‌دهی و تداوم رفتارهای مرتبط با یادگیری و فعالیت‌های مدرسه‌ای دانش‌آموزان می‌شوند. دانش‌آموز دارای انگیزش تحصیلی، برای یادگیری هدف تعیین می‌کند، در انجام تکالیف و فعالیت‌های آموزشی پشتکار بیشتری

نشان می‌دهد و در برابر دشواری‌های یادگیری مقاومت بیشتری دارد. انگیزش تحصیلی می‌تواند تحت تأثیر عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و آموزشی قرار گیرد و کیفیت تعامل دانش‌آموز با معلم و محیط مدرسه در شکل‌گیری آن اهمیت ویژه‌ای دارد. سیف انگیزش را از مفاهیم اساسی روان‌شناسی یادگیری و آموزش می‌داند و بر نقش آن در جهت‌دهی و تداوم رفتار یادگیرنده تأکید می‌کند (سیف، ۱۴۰۰) .

ابعاد و مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

انگیزش تحصیلی دارای ابعاد مختلفی است که از جمله آنها می‌توان به علاقه به یادگیری، هدف‌مندی، پشتکار، تلاش، احساس شایستگی، ارزش‌گذاری برای فعالیت‌های تحصیلی و تمایل به مشارکت در فرایند یادگیری اشاره کرد. این مؤلفه‌ها در تعامل با یکدیگر تعیین می‌کنند که دانش‌آموز تا چه اندازه فعالیت‌های مدرسه را معنادار تلقی کرده و برای دستیابی به اهداف آموزشی تلاش می‌کند. انگیزش می‌تواند درونی باشد؛ یعنی دانش‌آموز به دلیل علاقه و رضایت از یادگیری فعالیت کند، یا تحت تأثیر عوامل بیرونی مانند تشویق، بازخورد و ارزشیابی قرار گیرد. در رویکردهای نوین آموزشی، تقویت احساس شایستگی، استقلال و مشارکت دانش‌آموز از عوامل مهم در حفظ انگیزش و استمرار فعالیت تحصیلی محسوب می‌شود (سیف، ۱۴۰۰).

اهمیت انگیزش تحصیلی در فرایند یادگیری دانش‌آموزان

انگیزش تحصیلی یکی از پیش‌شرط‌های مهم مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرایند یادگیری است؛ زیرا حتی برخورداری از توانایی شناختی مناسب، بدون وجود علاقه و انگیزه کافی، الزاماً به تلاش و یادگیری مطلوب منجر نمی‌شود. دانش‌آموزان با انگیزش بالاتر معمولاً در فعالیت‌های آموزشی مشارکت بیشتری دارند، برای حل مسائل آموزشی پشتکار بیشتری نشان می‌دهند و در مواجهه با شکست یا دشواری، احتمال بیشتری دارد که تلاش خود را ادامه دهند. در پژوهش‌های ایرانی نیز انگیزش تحصیلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی کیفیت یادگیری و پیشرفت تحصیلی شناخته شده و بر نقش آن در مشارکت و پشتکار دانش‌آموزان تأکید شده است (شکری‌جوان، جهان، رضایی و مهرافزون، ۱۴۰۵) .

عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

انگیزش تحصیلی حاصل تعامل مجموعه‌ای از عوامل فردی و محیطی است. ویژگی‌های شخصیتی، اهداف تحصیلی، باورهای دانش‌آموز درباره توانایی‌های خود، تجربه موفقیت یا شکست، کیفیت روابط با معلم و همسالان، روش تدریس، نوع ارزشیابی، فضای مدرسه و حمایت خانواده از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر انگیزش

محسوب می‌شوند. محیط آموزشی زمانی می‌تواند انگیزش را تقویت کند که در آن دانش‌آموز احساس امنیت، تعلق، شایستگی و ارزشمندی داشته باشد و فعالیت‌های آموزشی برای او معنادار و متناسب با نیازهایش باشند. مطالعات داخلی نیز نشان داده‌اند که در طراحی برنامه‌های تقویت انگیزش باید هم ویژگی‌های دانش‌آموز و هم نقش معلم، روش تدریس و عناصر محیطی مورد توجه قرار گیرد (شکری‌جوان و همکاران، ۱۴۰۵) .

نقش معلم در تقویت انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

معلم از طریق انتخاب روش تدریس، نحوه ارائه بازخورد، ایجاد فرصت مشارکت، توجه به تفاوت‌های فردی و برقراری روابط مثبت با دانش‌آموزان می‌تواند نقش مهمی در شکل‌گیری و تقویت انگیزش تحصیلی داشته باشد. استفاده از روش‌های فعال و مشارکتی، ایجاد فرصت موفقیت، ارائه بازخورد سازنده و مرتبط کردن محتوای درسی با علایق و نیازهای دانش‌آموزان می‌تواند احساس شایستگی و علاقه آنان به یادگیری را افزایش دهد. از سوی دیگر، رفتار حمایتی معلم و ایجاد فضای مثبت در کلاس می‌تواند دانش‌آموز را به مشارکت بیشتر ترغیب کند. منابع آموزشی و پژوهش‌های ایرانی نیز بر نقش روش‌های تدریس فعال، انعطاف‌پذیری معلم، مشارکت دادن دانش‌آموزان و توجه به تفاوت‌های فردی در ایجاد انگیزه برای یادگیری تأکید کرده‌اند (شعبانی، ۱۳۹۸؛ فاطمی، ۱۴۰۱) .

تأثیر فناوری آموزشی بر انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

فناوری آموزشی می‌تواند از طریق ایجاد تنوع، تعامل و جذابیت در فعالیت‌های یادگیری، زمینه افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم کند. استفاده هدفمند از محتوای چندرسانه‌ای، فعالیت‌های تعاملی، بازی‌وارسازی، محیط‌های یادگیری الکترونیکی و ابزارهای ارتباطی می‌تواند احساس مشارکت و کنترل بیشتر دانش‌آموز بر فرایند یادگیری را تقویت کند. با این حال، اثر فناوری بر انگیزش به نحوه استفاده از آن وابسته است و صرف در اختیار داشتن ابزار دیجیتال الزاماً موجب افزایش انگیزش نمی‌شود؛ بلکه انتخاب درست فناوری و تلفیق آن با روش‌های تدریس مناسب اهمیت اساسی دارد. یافته‌های پژوهش‌های ایرانی نشان داده‌اند که فناوری‌های دیجیتال و روش‌های تدریس نوین می‌توانند در افزایش انگیزه و اشتیاق تحصیلی نقش داشته باشند و استفاده از روش‌های تعاملی مبتنی بر فناوری نیز زمینه مشارکت فعال‌تر یادگیرندگان را فراهم می‌کند (بیات و نادری، ۱۴۰۱؛ کوسیایی و همکاران، ۱۴۰۳) .

نقش روش‌های تدریس فناورانه در افزایش مشارکت تحصیلی

روش‌های تدریس فناورانه با بهره‌گیری هدفمند از ابزارها و محیط‌های دیجیتال می‌توانند زمینه مشارکت فعال‌تر دانش‌آموزان در فرایند یادگیری را فراهم کنند. استفاده از محتوای چندرسانه‌ای، سامانه‌های یادگیری، فعالیت‌های تعاملی، آزمون‌های الکترونیکی و ابزارهای ارتباطی، فرصت بیشتری برای تعامل، پرسشگری، همکاری و ارائه بازخورد ایجاد می‌کند و از یک‌سویه شدن فرایند تدریس جلوگیری می‌نماید. در این شیوه، دانش‌آموز صرفاً دریافت‌کننده اطلاعات نیست، بلکه در جست‌وجو، تحلیل، تولید و تبادل اطلاعات نقش فعال پیدا می‌کند. البته اثربخشی فناوری به نحوه استفاده معلم از آن وابسته است و استفاده بدون هدف آموزشی نمی‌تواند الزاماً مشارکت را افزایش دهد. بر این اساس، تلفیق فناوری با روش‌های فعال تدریس می‌تواند به ایجاد محیط یادگیری مشارکتی و افزایش مشارکت تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود (شعبانی، ۱۳۹۸؛ زارع شیخکلایی، جوادی‌پور و کرامتی، ۱۴۰۲).

مفهوم و تعریف نشاط دانش‌آموزان

نشاط دانش‌آموزان به وضعیت مطلوبی از شادابی، سرزندگی، انرژی روانی و احساس مثبت اشاره دارد که موجب می‌شود دانش‌آموز با علاقه و انگیزه بیشتری در فعالیت‌های آموزشی و اجتماعی مدرسه مشارکت کند. نشاط صرفاً به خنده و سرگرمی محدود نیست، بلکه احساس رضایت از حضور در مدرسه، علاقه به یادگیری، امیدواری، احساس تعلق و تجربه هیجانات مثبت را نیز دربرمی‌گیرد. دانش‌آموز بانشاط معمولاً آمادگی بیشتری برای برقراری ارتباط، مشارکت در فعالیت‌های گروهی و پذیرش تجربه‌های جدید دارد و محیط مدرسه را فضایی مثبت و حمایتگر تجربه می‌کند. ازاین‌رو، ایجاد نشاط در مدرسه را می‌توان یکی از عناصر مؤثر بر سلامت روانی، تعامل اجتماعی و کیفیت تجربه یادگیری دانش‌آموزان دانست (حاجی‌پور و همکاران، ۱۴۰۱؛ سیف، ۱۴۰۰).

ابعاد و مؤلفه‌های نشاط دانش‌آموزان

نشاط دانش‌آموزان پدیده‌ای چندبعدی است و ابعاد عاطفی، روان‌شناختی، اجتماعی و آموزشی را شامل می‌شود. احساس شادی و رضایت، امیدواری، اعتمادبه‌نفس، احساس تعلق به مدرسه، روابط مثبت با معلم و همسالان، مشارکت در فعالیت‌های گروهی و علاقه‌مندی به یادگیری از جمله مؤلفه‌های مهم نشاط دانش‌آموزی محسوب می‌شوند. وجود این مؤلفه‌ها سبب می‌شود دانش‌آموز مدرسه را صرفاً مکانی برای دریافت آموزش رسمی نبیند، بلکه آن را محیطی برای رشد، تعامل و تجربه احساسات مثبت تلقی کند. بنابراین، نشاط زمانی پایدار خواهد بود

که مدرسه به‌صورت هم‌زمان نیازهای شناختی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان را مورد توجه قرار دهد و فرصت مشارکت و تجربه موفقیت را برای آنان فراهم سازد (مهرمحمدی، ۱۳۹۹؛ سیف، ۱۴۰۰).

اهمیت نشاط در محیط آموزشی و مدرسه

نشاط در محیط آموزشی می‌تواند زمینه ایجاد نگرش مثبت نسبت به مدرسه، افزایش مشارکت دانش‌آموزان و بهبود روابط اجتماعی آنان را فراهم کند. محیط آموزشی بانشاط معمولاً از یکنواختی و فشار روانی فاصله گرفته و فرصت بیشتری برای تعامل، خلاقیت و فعالیت‌های مشارکتی ایجاد می‌کند. زمانی که دانش‌آموز احساس امنیت، تعلق و رضایت داشته باشد، احتمال حضور فعال او در فرایند یادگیری افزایش می‌یابد و مدرسه به محیطی جذاب‌تر تبدیل می‌شود. از این منظر، نشاط مدرسه نه یک عنصر حاشیه‌ای، بلکه بخشی از کیفیت محیط یادگیری و فرایند تربیتی محسوب می‌شود و می‌تواند در کنار عوامل آموزشی، زمینه رشد متوازن دانش‌آموزان را فراهم سازد (شعبانی، ۱۳۹۸؛ مهرمحمدی، ۱۳۹۹).

عوامل مؤثر بر ایجاد نشاط در دانش‌آموزان

نشاط دانش‌آموزان تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و مدرسه‌ای قرار دارد. کیفیت روابط دانش‌آموز با معلم و همسالان، شیوه مدیریت مدرسه، فضای فیزیکی و عاطفی کلاس، روش‌های تدریس، میزان مشارکت دانش‌آموزان، فعالیت‌های فرهنگی و ورزشی و حمایت خانواده از مهم‌ترین عوامل محیطی مؤثر بر نشاط محسوب می‌شوند. همچنین تجربه موفقیت، دریافت بازخورد مناسب، احساس ارزشمندی و برخورداری از فرصت انتخاب و ابراز نظر می‌تواند نگرش مثبت دانش‌آموز نسبت به مدرسه را تقویت کند. بنابراین، ایجاد نشاط نیازمند رویکردی جامع است که در آن عوامل آموزشی، عاطفی، اجتماعی و فرهنگی مدرسه به‌صورت هماهنگ مورد توجه قرار گیرند (سیف، ۱۴۰۰؛ شعبانی، ۱۳۹۸).

نقش معلم در ایجاد فضای آموزشی بانشاط

معلم یکی از مهم‌ترین عناصر شکل‌دهنده فضای عاطفی کلاس است و نوع رفتار، ارتباط و روش تدریس او می‌تواند بر احساس دانش‌آموزان نسبت به یادگیری و مدرسه تأثیر بگذارد. استفاده از روش‌های فعال و مشارکتی، ایجاد فرصت برای گفت‌وگو و همکاری، توجه به تفاوت‌های فردی، ارائه بازخورد سازنده و پرهیز از ایجاد فضای ترس و اضطراب می‌تواند به شکل‌گیری محیطی بانشاط کمک کند. معلمی که رابطه‌ای محترمانه و حمایتگر با دانش‌آموزان برقرار می‌کند، زمینه احساس امنیت و تعلق را افزایش داده و آنان را برای مشارکت

بیشتر ترغیب می‌نماید. از این رو، توانمندی حرفه‌ای معلم علاوه بر انتقال دانش، در ایجاد تجربه مثبت و بانشاط از یادگیری نیز نقش اساسی دارد (شعبانی، ۱۳۹۸؛ سیف، ۱۴۰۰).

تأثیر فناوری‌های آموزشی بر نشاط دانش‌آموزان

فناوری‌های آموزشی با ایجاد تنوع در شیوه ارائه محتوا و فراهم کردن امکان استفاده از تصاویر، ویدئو، پویانمایی، بازی‌های آموزشی و فعالیت‌های تعاملی می‌توانند تجربه یادگیری را برای دانش‌آموزان جذاب‌تر کنند. این فناوری‌ها در صورت استفاده متناسب با اهداف آموزشی، می‌توانند از یکنواختی کلاس بکاهند و فرصت بیشتری برای مشارکت، تعامل و تجربه موفقیت فراهم آورند. جذابیت فناوری به‌ویژه زمانی می‌تواند در ایجاد نشاط مؤثر باشد که دانش‌آموز در فرایند یادگیری نقش فعال داشته باشد و فناوری صرفاً به ابزار ارائه مطالب تبدیل نشود. بنابراین، اثر مثبت فناوری بر نشاط به میزان زیادی به شایستگی معلم و نحوه طراحی فعالیت‌های آموزشی وابسته است (زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲؛ مهرمحمدی، ۱۳۹۹).

مفهوم و ویژگی‌های مدارس شاد

مدرسه شاد محیطی آموزشی و تربیتی است که در آن علاوه بر تحقق اهداف علمی، به نیازهای عاطفی، اجتماعی و روانی دانش‌آموزان نیز توجه می‌شود. در چنین مدرسه‌ای، دانش‌آموز احساس امنیت، تعلق و ارزشمندی دارد و فرایند یادگیری با فعالیت، تعامل، خلاقیت و تجربه‌های مثبت همراه است. مدرسه شاد دارای ویژگی‌هایی همچون روابط انسانی مثبت، مشارکت دانش‌آموزان، معلمان حمایتگر، محیط فیزیکی مطلوب، فعالیت‌های فرهنگی و ورزشی متنوع و روش‌های تدریس جذاب است. هدف چنین محیطی حذف جدیت آموزشی نیست، بلکه ایجاد تعادل میان یادگیری و نشاط است تا دانش‌آموز بتواند در محیطی پویا و حمایتگر رشد کند (مهرمحمدی، ۱۳۹۹؛ شعبانی، ۱۳۹۸).

ابعاد و مؤلفه‌های مدرسه شاد

مدرسه شاد را می‌توان از ابعاد مختلفی همچون محیط آموزشی و فیزیکی، روابط اجتماعی، فرایند یاددهی ـ یادگیری، مدیریت مدرسه و فعالیت‌های فرهنگی و پرورشی بررسی کرد. وجود روابط محترمانه میان معلمان و دانش‌آموزان، مشارکت دانش‌آموزان در تصمیم‌ها و فعالیت‌ها، تنوع روش‌های تدریس، امکانات مناسب، فعالیت‌های هنری و ورزشی و توجه به نیازهای فردی دانش‌آموزان از مؤلفه‌های مهم چنین مدرسه‌ای است. همچنین، کیفیت رهبری مدرسه و نگرش مدیران و معلمان نسبت به شادی و سلامت روانی دانش‌آموزان نقش

مهمی در ایجاد فضای مطلوب دارد. در نتیجه، مدرسه شاد حاصل یک برنامه یا فعالیت منفرد نیست، بلکه نتیجه هماهنگی مجموعه‌ای از عوامل آموزشی و تربیتی است (مهرمحمدی، ۱۳۹۹؛ شعبانی، ۱۳۹۸).

نقش فناوری در تحقق اهداف مدارس شاد

فناوری می‌تواند یکی از ابزارهای مؤثر برای تحقق اهداف مدارس شاد باشد؛ زیرا امکان تنوع‌بخشی به فعالیت‌های آموزشی، افزایش تعامل، دسترسی به منابع چندرسانه‌ای و ایجاد فرصت‌های یادگیری متناسب با علایق و توانایی‌های مختلف دانش‌آموزان را فراهم می‌کند. استفاده از فناوری در مدارس شاد می‌تواند یادگیری را از حالت یکنواخت خارج کرده و زمینه تجربه‌های آموزشی جذاب و مشارکتی را ایجاد نماید. همچنین محیط‌های دیجیتال امکان ارتباط و همکاری بیشتر میان دانش‌آموزان و معلمان را فراهم می‌کنند. با این حال، فناوری زمانی در خدمت نشاط مدرسه قرار می‌گیرد که استفاده از آن هدفمند، متناسب با سن دانش‌آموزان و همراه با تعامل انسانی باشد و جایگزین ارتباط مؤثر معلم و دانش‌آموز نشود (زارع، ملکی و شعبانی‌ورکی، ۱۳۹۸؛ زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲).

نقش معلمان توانمند و فناور در مدارس شاد

معلمان توانمند و فناور می‌توانند با تلفیق مهارت‌های حرفه‌ای، تربیتی و فناورانه، محیطی ایجاد کنند که در آن یادگیری با مشارکت و تجربه مثبت همراه باشد. این معلمان با انتخاب ابزارهای مناسب، تولید محتوای جذاب، استفاده از فعالیت‌های تعاملی و ارائه بازخورد سریع می‌توانند علاقه دانش‌آموزان را به یادگیری افزایش دهند. افزون بر مهارت فنی، نگرش معلم نسبت به فناوری و توانایی او در استفاده خلاقانه و آموزشی از ابزارهای دیجیتال اهمیت دارد. بنابراین، معلم فناور در مدرسه شاد صرفاً کاربر فناوری نیست، بلکه فردی است که فناوری را در راستای اهداف تربیتی، افزایش مشارکت، ایجاد ارتباط مثبت و بهبود تجربه یادگیری به کار می‌گیرد (زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲؛ زارع و همکاران، ۱۳۹۸).

ارتباط شایستگی فناورانه معلمان با انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان

شایستگی فناورانه معلمان می‌تواند از طریق ایجاد تنوع، تعامل و جذابیت در فرایند آموزش با انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط داشته باشد. هنگامی که معلم از فناوری برای طراحی فعالیت‌های متناسب با نیازها و علایق دانش‌آموزان استفاده می‌کند، فرصت بیشتری برای مشارکت، تجربه موفقیت و دریافت بازخورد فراهم می‌شود و این عوامل می‌توانند علاقه و پشتکار تحصیلی را تقویت کنند. همچنین، فناوری به معلم امکان می‌دهد از

روش‌های متنوع‌تری برای ارائه محتوا و ارزشیابی استفاده کند و دانش‌آموزان را در فرایند یادگیری فعال‌تر سازد. بر این اساس، شایستگی فناورانه را می‌توان یکی از ظرفیت‌های حرفه‌ای معلم برای تقویت انگیزش تحصیلی دانست؛ البته تحقق این اثر به کیفیت استفاده آموزشی از فناوری وابسته است (سیف، ۱۴۰۰؛ زارع شیخکلایی و همکاران، ۱۴۰۲).

ارتباط شایستگی فناورانه معلمان با نشاط دانش‌آموزان

شایستگی فناورانه معلمان می‌تواند با فراهم کردن محیط یادگیری متنوع، تعاملی و جذاب، در افزایش نشاط دانش‌آموزان نقش داشته باشد. معلمی که توانایی استفاده خلاقانه از فناوری را دارد، می‌تواند فعالیت‌های آموزشی را از حالت یکنواخت خارج کرده و با استفاده از محتوای چندرسانه‌ای، بازی‌های آموزشی، فعالیت‌های گروهی و ابزارهای تعاملی، تجربه‌ای مثبت‌تر از یادگیری ایجاد کند. چنین شرایطی می‌تواند احساس علاقه، مشارکت، موفقیت و تعلق دانش‌آموز به محیط مدرسه را افزایش دهد. با این حال، نشاط پایدار صرفاً از طریق فناوری ایجاد نمی‌شود و به کیفیت روابط انسانی، شیوه تدریس و فضای عاطفی مدرسه نیز وابسته است؛ بنابراین، شایستگی فناورانه زمانی بیشترین تأثیر را خواهد داشت که در کنار شایستگی‌های تربیتی و ارتباطی معلم قرار گیرد (زارع و همکاران، ۱۳۹۸؛ مهرمحمدی، ۱۳۹۹).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بررسی مباحث مطرح‌شده نشان می‌دهد که شایستگی فناورانه معلمان یکی از عوامل مهم در بهبود کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری و ایجاد محیط‌های آموزشی متناسب با نیازهای دانش‌آموزان امروزی است. معلمانی که از دانش و مهارت کافی برای استفاده هدفمند از فناوری برخوردارند، می‌توانند با ایجاد تنوع در روش‌های تدریس، افزایش تعامل و فراهم کردن فرصت‌های مشارکت فعال، تجربه یادگیری جذاب‌تر و مؤثرتری برای دانش‌آموزان ایجاد کنند. این شرایط می‌تواند زمینه افزایش انگیزش تحصیلی، مشارکت آموزشی و احساس علاقه و رضایت دانش‌آموزان از فرایند یادگیری را فراهم سازد. از سوی دیگر، نشاط دانش‌آموزان یکی از عناصر اساسی شکل‌گیری محیط آموزشی مطلوب و مدرسه‌ای پویا محسوب می‌شود. مدارس شاد با ایجاد فضای امن، تعاملی، مشارکت‌محور و حمایتگر می‌توانند زمینه رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان را فراهم کنند. در این میان، فناوری آموزشی زمانی می‌تواند به تحقق اهداف مدارس شاد کمک کند که به‌صورت هدفمند و در کنار روش‌های فعال تدریس مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین، صرف دسترسی به ابزارهای فناورانه کافی نیست و نقش معلم در

انتخاب، مدیریت و استفاده خلاقانه از این ابزارها اهمیت اساسی دارد. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که میان شایستگی فناورانه معلمان، انگیزش تحصیلی و نشاط دانش‌آموزان ارتباطی قابل توجه وجود دارد. تقویت توانمندی فناورانه معلمان، همراه با توجه به مهارت‌های ارتباطی، تربیتی و روش‌های تدریس فعال، می‌تواند به شکل‌گیری محیطی پویا، جذاب و مشارکت‌محور در مدارس شاد کمک کند. ازاین‌رو، سرمایه‌گذاری بر آموزش و توانمندسازی فناورانه معلمان و فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب، می‌تواند گامی مؤثر در جهت افزایش انگیزش، مشارکت، نشاط و کیفیت تجربه آموزشی دانش‌آموزان باشد.

منابع

بیات، منصوره، و نادری، رامین. (۱۴۰۱). تحلیل تأثیر نوآوری‌های آموزشی در افزایش انگیزه و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس روستایی در ایران. نشریه پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه.

حاجی‌پور، ...، و همکاران. (۱۴۰۱). [منبع مورد استفاده در بخش نشاط دانش‌آموزان].

زارع شیخکلایی، سیدفاطمه، جوادی‌پور، محمد، و کرامتی، محمدرضا. (۱۴۰۲). بازنگری شایستگی دیجیتالی معلمان در عصر پساکرونا. مجله علوم تربیتی، ۳۰(۲)، ۱۶۱–۱۸۸.

زارع، حمید، ملکی، حسن، و شعبانی‌ورکی، بختیار. (۱۳۹۸). فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش. تهران: سمت.

سیف، علی‌اکبر. (۱۴۰۰). روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش. تهران: دوران.

شعبانی، حسن. (۱۳۹۸). مهارت‌های آموزشی و پرورشی: روش‌ها و فنون تدریس. تهران: سمت.

شکری‌جوان، فائزه، جهان، فائزه، رضایی، نورمحمد، و مهرافزون، داریوش. (۱۴۰۵). طراحی الگوی آموزشی انگیزش تحصیلی در بافت بومی ایران: یک مطالعه کیفی. مجله شناخت، رفتار، یادگیری.

صفری، نوش‌آفرین، دودمان، پروانه، آقاپور، بایرام، و سلیمانی، صدیقه. (۱۴۰۵). بررسی رابطه مهارت‌های فناوری دیجیتال و سواد رسانه‌ای آموزشی معلمان با کاربست فناوری در تدریس مدارس ابتدایی شهر جم. نشریه پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه.

فاطمی، سیدمحمد. (۱۴۰۱). راهکارهای افزایش انگیزه معلمان برای آموزش اثربخش. رشد معلم.

کوسیایی، نرگس، صفی‌خانی، یحیی، خواجه‌پور، فریده، و عبدالمالکی، شهین. (۱۴۰۳). تحلیل کیفی روش‌های تدریس تعاملی مبتنی بر فناوری بر افزایش درک مفهومی دانش‌آموزان. نشریه پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه.

مختاری، ابوالفضل، عسکری، محمدایمان، و فاتحی‌راد، ندا. (۱۴۰۴). تحلیل روش‌های مؤثر تدریس و یادگیری در محیط‌های دیجیتال. آموزش، تربیت و توسعه پایدار.

مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۹). نظریه‌های برنامه درسی و رویکردهای نوین آموزشی. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.

میکائیل‌پور، علی، حمیدی‌فر، فاطمه، خورشیدی، عباس، و شیرزادکبریا، بهارک. (۱۴۰۵). ارائه الگوی سنجش میزان آمادگی و بلوغ یادگیری الکترونیکی در دبیران مدارس متوسطه دوره دوم شهر تهران با رویکرد کیفی. نشریه پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۶(۳)، ۱–۱۳.